

فصل هفتم

توان و جذر

Hasan.roshangar@gmail.com

نکته های مهم توان:

۱) اگر یک عدد چند بار در خودش ضرب شود برای سادگی در نوشتن در محاسبات ریاضی آن را به صورت عدد تواندار می نویسیم. برای مثال

$$\frac{2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2}{5 \times 5} = 2^5 \quad \text{و} \quad \text{عدد } 2^5 \text{ را می خوانیم } 2 \text{ به توان } 5 \text{ (عدد } 2 \text{ را پایه و عدد } 5 \text{ را توان یا نما می گویند)}$$

پس با توجه به نکته بالا حاصل عددی عبارتهای زیر را بدست آورید.

$$3^2 = \quad (-2)^3 = \quad 5^3 = \quad \left(\frac{2}{7}\right)^2 =$$

۲) برای به توان رساندن اعداد منفی و کسری باید از پرانتز استفاده کنیم. در مثال های زیر اهمیت استفاده از پرانتز در محاسبه اعداد تواندار مشخص می شود.

$$\begin{aligned} (-2)^4 &= (-2) \times (-2) \times (-2) \times (-2) = +16 \\ -2^4 &= -2 \times 2 \times 2 \times 2 = -16 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \left(\frac{3}{4}\right)^2 &= \frac{3}{4} \times \frac{3}{4} = \frac{9}{16} \\ \frac{3^2}{4} &= \frac{3 \times 3}{4} = \frac{9}{4} \end{aligned}$$

۳) هر عدد یا عبارتی که توان نداشته باشد توان آن یک است. یا به عبارتی عددی که توان آن یک باشد برابر با همان عدد است.

$$a^1 = a$$

$$5^1 = 5$$

۴) عدد یک به هر توانی برسد برابر با همان یک است.

$$1^{1000} = 1$$

۵) صفر به توان هر عدد (مخالف صفر) برسد برابر با صفر است.

$$0^{500} = 0$$

(۶) هر عدد (مخالف صفر) به توان صفر برابر با یک است. $a^0 = 1$ $5^0 = 1$

(۷) اگر عدد منفی داخل پرانتز باشد و به توان عددی زوج برسد حاصل مثبت می شود و اگر به توان عددی فرد برسد حاصل منفی می شود. برای مثال:

$$(-2)^4 = 16$$

$$(-2)^3 = -8$$

(۸) به توان دوم هر عدد مجذور یا مربع آن عدد می گویند.

$$5^2 = 25$$

برای مثال: مجذور عدد ۵ برابر است با

(۹) به توان سوم هر عدد مکعب آن عدد می گویند.

$$(-2)^3 = -8$$

برای مثال: مکعب عدد -۲ برابر است با

(۱۰) در ضرب اعداد تواندار اگر

(الف) پایه ها مساوی باشند یکی از پایه ها را نوشته و توان ها را با هم جمع می کنیم.

$$a^n \times a^m = a^{n+m}$$

الگوی کلی

برای مثال:

$$7^2 \times 7^3 = 7^{2+3} = 7^5$$

(ب) پایه ها مساوی نباشند اما توان ها برابر باشند، پایه ها را در هم ضرب می کنیم و یکی از توان ها را می نویسیم.

$$a^n \times b^n = (a \times b)^n$$

الگوی کلی

برای مثال:

$$5^2 \times 6^2 = (5 \times 6)^2 = 30^2$$

(۱۱) اگر عدد توانداری داخل پرانتز باشد و دوباره به توان برسد، پایه را می نویسیم و توان ها را در هم ضرب می کنیم. برای

مثال:

$$(5^2)^3 = 5^{2 \times 3} = 5^6$$

اما باید بدانیم اگر پرانتز نباشد در واقع توان را به توان می رسانیم

$$5^{2^3} = 5^8 \quad \text{زیرا} \quad 2^3 = 8$$

$$(a^n)^m = a^{n \times m}$$

الگوی کلی

(۱۲) در تقسیم اعداد تواندار اگر

الف) پایه ها مساوی باشند یکی از پایه ها را نوشته و توان ها را از هم کم می کنیم. (تذکر: خط کسری به معنای تقسیم است).

$$a^n \div a^m = a^{n-m}$$

$$\frac{a^n}{a^m} = a^{n-m}$$

$$8^5 \div 8^2 = 8^{5-2} = 8^3$$

ب) پایه ها مساوی نباشند اما توان ها برابر باشند، پایه ها را بر هم تقسیم می کنیم و یکی از توان ها را می نویسیم. برای مثال

$$a^n \div b^n = (a \div b)^n$$

$$\frac{a^n}{b^n} = \left(\frac{a}{b}\right)^n$$

$$10^3 \div 2^3 = (10 \div 2)^3 = 5^3$$

$$3^6 \div 7^6 = (3 \div 7)^6 = \left(\frac{3}{7}\right)^6$$

(۱۳) اولویت عملیات ریاضی به ترتیب به صورت زیر است:

۱- عملیات داخل پرانتز (و اگر داخل پرانتز، پرانتز دیگری باشد اولویت با داخلی ترین پرانتز می باشد)

۲- توان و جذر

۳- ضرب و تقسیم (البته از سمت چپ هر کدام جلوتر نوشته شده باشد آن را انجام می دهیم)

۴- جمع یا تفریق

مثال) حاصل هر عبارت را بدست آورید.

$$4 + 3^2 - (5^2 - 24)^{10} = 4 + 9 - (25 - 24)^{10} = 4 + 9 - 1^{10} = 4 + 9 - 1 = 1$$

$$2 - 2 \times 4^2 \div 2^3 = 2 - \underbrace{2 \times 16}_{32} \div 8 = 2 - \underbrace{32 \div 8}_4 = 2 - 4 = -2$$

نکته های مهم جذر و ریشه گیری

(۱) برای یادگیری مفهوم ریشه ی دوم با یک مثال شروع می کنیم. داریم

$$3^2 = 9 \quad \text{و} \quad (-3)^2 = 9$$

بنابراین همانطور که قبلا گفته شد ۹ مجذور (مربع) اعداد ۳ و -۳ -

می باشد. و می گوئیم ۳ و -۳ ، ریشه های دوم عدد ۹ هستند.

(۲) هر عدد مثبت دو ریشه دوم دارد. (یکی مثبت و دیگری منفی است)

به طور مثال: ۵ و -۵ ریشه های دوم عدد ۲۵ هستند.

(۳) اعداد منفی ریشه دوم ندارند. چون مجذور هیچ عددی، منفی نمی شود.

(۴) جذر گرفتن عکس عمل مجذور می باشد (یعنی توان دوم عدد را پس بگیریم) علامت جذر را رادیکال می گوئیم و به

صورت $\sqrt{\quad}$ نشان می دهیم پس داریم: ریشه های دوم عدد ۹ را با $\sqrt{9}$ و $-\sqrt{9}$ نشان می دهیم. به عبارت دیگر

$$\sqrt{9} = 3 \quad -\sqrt{9} = -3$$

برای مثال : ریشه های دوم عدد ۶ برابر است با $\sqrt{6}$ و $-\sqrt{6}$ (عدد ۶ جذر دقیق ندارد) و به مقدار عددی $\sqrt{6}$

جذر عدد ۶ می گویند. یعنی به عبارتی عددی که در خودش ضرب شود و حاصل ۶ شود.

$$\sqrt{16} = \sqrt{4^2} = 4 \quad \text{جذر ۱۶} \implies$$

مثال:

پس داریم:

$$\begin{array}{ccccc} \sqrt{0} = 0 & \sqrt{1} = 1 & \sqrt{4} = 2 & \sqrt{9} = 3 & \sqrt{16} = 4 \\ \sqrt{25} = 5 & \sqrt{36} = 6 & \sqrt{49} = 7 & \sqrt{64} = 8 & \sqrt{81} = 9 \\ \sqrt{100} = 10 & \sqrt{121} = 11 & \sqrt{144} = 12 & \sqrt{169} = 13 & \sqrt{196} = 14 \end{array}$$

(۵) بعضی اعداد جذر دقیق ندارند باید و جذر آنها را به صورت تقریبی محاسبه کرد.

$$\sqrt{13} \approx ?$$

برای مثال می خواهیم جذر عدد ۱۳ را تا یک رقم اعشار محاسبه کنیم.

جواب: می دانیم اعدادی که جذر دقیق دارند و کوچکتر و بزرگتر از ۱۳ هستند اعداد ۹ و ۱۶ می باشند یعنی

$$\sqrt{9} < \sqrt{13} < \sqrt{16}$$

پس داریم $3 < \sqrt{13} < 4$ بنابراین $\sqrt{13}$ بین دو عدد ۳ و ۴ قرار دارد. در ادامه باید

مشخص کنیم که $\sqrt{13}$ به ۳ نزدیکتر است یا به ۴. چون فاصله عدد ۱۳ به ۱۶ سه واحد می باشد و فاصله ۱۳ تا ۹

چهار واحد است پس عدد ۱۳ به ۱۶ نزدیکتر است بنابراین نتیجه میگیریم $\sqrt{13}$ به عدد ۴ نزدیکتر می باشد پس برای جواب طبق جدول زیر از عدد ۳/۵ شروع میکنیم و ۱/۱ به عدد قبلی اضافه میکنیم

عدد	۳/۶	۳/۷	۳/۸	۳/۹
مجذور عدد	$(۳.۶)^۲ = ۱۲/۹۶$	$(۳.۷)^۲ = ۱۳/۶۹$	$(۳.۸)^۲ = ۱۴/۴۴$	$(۳.۹)^۲ = ۱۵/۲۱$

پس با توجه به جدول بالا مقداری قابل قبول است که نزدیک و کمتر از عدد ۱۳ باشد بنابراین جواب ۳/۶ می باشد.

$$\sqrt{13} \approx \frac{3}{6}$$

تمرین

(۱) حاصل عبارت های زیر را به صورت عددهای تواندار بنویسید.

$$۸^۳ \times ۸^۲ = \quad (./۵)^۲ \times (./۲)^۷ = \quad ۳^۲ \times ۱۲^۵ \times ۴^۲ =$$

$$۵^x \times ۵^y = \quad ۸^۴ \times ۹^۵ \times ۸ = \quad ۲۷ \times ۳^۴ =$$

$$۳^۴ + ۳^۴ + ۳^۴ = \quad (./۳)^۴ \times ۳^۴ = \quad (./۶)^۳ \times (./۷)^۳ =$$

$$(./۴)^۵ \times (./۵)^۳ = \quad ۶^۷ \times (۱/۵)^۷ = \quad ۲^۳ \times ۸^۵ \times ۴^۲ =$$

(۲) حاصل عبارت های زیر را بدست آورید.

$$۵ + ۲ \times (-۳)^۳ = \quad ۲ - ۲(۳^۲ - ۳) =$$

$$(-۹)^۲ - ۲^۳ \times ۱۰ = \quad ۱۳۹۲^۰ \times ۱۳۹۲^۱ =$$

$$۵^۰ + ۱^۵ + ۵^۱ + ۰^۵ = \quad (۵^۲ - ۳^۲)^۲ - (۵ - ۳)^۲ =$$

$$\frac{5 \times 3^2 + 5}{7^2 - 3^2} =$$

$$\frac{3^2 \times 6 - 58}{4 \times 5 - 4^2} =$$

$$\left(\frac{1}{2}\right)^3 + \frac{3}{8} =$$

۳) جاهای خالی را با نوشتن عدد یا کلمه‌ی مناسب کامل کنید.

a. مکعب عدد ۲ برابر ..... است.

b. ریشه های دوم عدد ۱۵ برابر ..... و ..... است.

c. هر عدد منفی به توان فرسد برسد حاصل عددی ..... است.

d. حاصل $\sqrt{\sqrt{81}}$ برابر است با .....

e. سه برابر عدد 3^7 به صورت عددی تواندار مساوی ..... است.

f. نصف عدد 2^6 به صورت عددی تواندار مساوی ..... است.

g. عدد 10^{18} یک عدد ..... رقمی است.

h. مقدار تقریبی $\sqrt{21}$ بین دو عدد صحیح متوالی ..... و ..... قرار دارد و به عدد ..... نزدیکتر است.

i. اگر $2^x \times 2^3 = 2^5$ باشد، مقدار X برابر است با .....

۴) تساوی های زیر را کامل کنید.

$$-\sqrt{\frac{1}{49}} =$$

$$\sqrt{./ . 1} =$$

$$\sqrt{25 \times 36} =$$

$$\sqrt{\sqrt{16}} =$$

$$\sqrt{5^2} =$$

۵) جاهای خالی را با علامت مناسب پر کنید. (> یا < یا =)

$$./ 25^{15} \quad \bigcirc \quad \left(\frac{1}{2}\right)^{15}$$

$$0^{1399} \quad \bigcirc \quad 0$$

$$\left(\frac{3}{5}\right)^2 \quad \bigcirc \quad 3^0$$

$$7^0 \quad \bigcirc \quad 7^1$$

۶) جذر تقریبی اعداد زیر را با کمک جدول مناسب تا یک رقم اعشار بدست آورید.

$$\sqrt{75} \approx$$

$$\sqrt{27} \approx$$

۷) گزینه صحیح را انتخاب کنید.

۱. حاصل عبارت $3^9 + 3^9 + 3^9$ کدام گزینه است؟

(د) 3^{10}

(ج) 3^9

(ب) 3^{27}

(الف) 3^{27}

۲. کدام یک از موارد زیر درست است؟

(د) $1^0 = 10$

(ج) $3^0 = 3$

(ب) $3^0 = 1$

(الف) $3^0 = 0$

۳. حاصل عبارت $8 \times 2^{\sqrt{16}} \times 2^{\sqrt{4}}$ کدام است؟

(د) 2^{10}

(ج) 2^9

(ب) 2^8

(الف) 2^7

۴. حاصل عبارت $(\sqrt{100})^{\sqrt{4}}$ برابر است با:

(ج) ۵۰

(ج) ۴۰۰

(ب) ۱۰۰

(الف) ۲۰۰

۵. حاصل عبارت $\sqrt{25-16} \times \sqrt{49-48}$ کدام است؟

(د) ۵

(ج) ۱

(ب) ۳

(الف) ۴

۶. کدام رابطه صحیح است؟

الف) $4 < \sqrt{28} < 5$ ب) $-\sqrt{25} = -5$ ج) $4 < \sqrt{8} < 5$ د) $7 < \sqrt{48} < 8$

۷. کدام تساوی زیر درست است؟

الف) $-2^2 = 4$ ب) $-(-2)^2 = -4$ ج) $(-2)^2 = -4$ د) $-(-1^5) = -1$

موفق و سربلند باشید